

Пилипенко К.А., к.е.н., доцент
Полтавська державна аграрна академія

КОНТРОЛЬ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ ІЗ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ І ПІДПРИЄМСТВ

Сплата єдиного соціально внеску (надалі ЄСВ) на загальнообов'язкове соціальне страхування, як і будь яких інших зобов'язань перед державним бюджетом безпосередньо впливає на фінансово-економічну стійкість, отже, й на економічну безпеку як бюджетних установ так і організацій. Тому організація їх обліку та контролю представляє актуальне завдання обліку та утримання єдиного соціального внеску.

Ревізія розрахунків за страхуванням покликана перевірити правильність утворення коштів соціального страхування та пенсійного забезпечення й законність їх використання. Розпочинаючи ревізію розрахунків за соціальним страхуванням насамперед слід з'ясувати, чи зареєстрована бюджетна установа як платник страхових внесків за місцем знаходження Пенсійного фонду, фонду соціального страхування чи комітету профспілки. Внески до Пенсійного фонду та Фонду соціального страхування належать до загальнодержавних обов'язкових платежів. Мета контролю – перевірити та підтвердити правильність розрахунків платежів за страхуванням за всіма видами оплати праці, повноту й своєчасність їх перерахування до державних цільових фондів, законність використання цих коштів [1].

Контрольно-ревізійний процес – це послідовна зміна контрольно-ревізійних процедур, яка здійснюється згідно з планом (програмою) на певному об'єкті контролю і направлена на досягнення намічених цілей. Структура контрольно-ревізійного процесу наведена на рис. 1 [2].

Організація контрольно-ревізійної діяльності – це комплекс заходів, спрямованих на здійснення економічного контролю безпосередньо на підвідомчих або інших підприємствах. До складових частин контрольно-ревізійної діяльності входять: суб'єкти, учасники, об'єкти, контрольно-ревізійні дії та операції, засоби і способи їх здійснення, результати контрольно-ревізійних дій [5].

Рис. 1. Організація та здійснення контрольно-ревізійного процесу

Завдання контролю – встановити:

- коло платників збору на обов'язкове державне пенсійне страхування;

- правильність визначення бази для нарахування страхових внесків або створення страхового резерву;

- дотримання встановлених норм відрахувань відповідно до чинного законодавства;

- нарахування страхових внесків та використання страхового відшкодування або страхового резерву при настанні страхового випадку;

- правильність документального оформлення (наявність страхових полісів, оформлених відповідно до вимог чинного законодавства, розрахунково-платіжних документів) та ведення бухгалтерського обліку за рахунком 63 «Розрахунки за податками і зборами»;

- відповідність даних аналітичного та синтетичного обліку на рахунку 63 «Розрахунки за податками і зборами» записам відомостям, Головній книзі, Балансу;

- причини прострочених платежів за страхуванням;

- обґрунтованість розроблених заходів щодо попередження допущених порушень;

- законність використання коштів Пенсійного фонду, Фондів соціального страхування, страхування на випадок безробіття тощо [1].

Стадії контрольно-ревізійного процесу наведено в табл. 1

Джерелами інформації для контролю розрахунків за соціальним страхуванням є:

- розрахунки та довідки за окремими видами платежів;

- виписки Державного казначейства та додані до них документи про перерахування сум, що підлягають сплаті до Пенсійного фонду;

- акти перевірок, проведених спеціалістами соціальних фондів;

- бухгалтерські записи за рахунками 63 «Розрахунки за податками і зборами» меморіальні ордери 2, 3, 5;

- звітність до соціальних фондів.

Під час перевірки правильності нарахування і витрачання коштів соціального страхування ревізор керується чинним

законодавством, зокрема: Кодексом Законів про працю України та Законами.

Таблиця 1

Стадії контрольно-ревізійного процесу

№ з/п стадії	Назва стадії	Зміст
I	Організаційна стадія	1. Здійснюється вибір об'єкта ревізії, який обумовлюється нормативними строками проведення контрольних перевірок, а також відхиленням окремих показників роботи підприємств від нормативних (установлення фактів порушення чинного законодавства, розкрадання цінностей, стихійні лиха тощо). 2. Здійснюється організаційно-методична підготовка ревізії чи перевірки, яка починається з вивчення об'єкта, що перевіряється, за джерелами інформації (річна, періодична бухгалтерська та статистична звітність, установчі документи, акти попередніх ревізій, документи тематичних перевірок і прийнятих за ними рішень). На підставі проведеного аналізу фінансово-господарської діяльності об'єкта контролю керівник бригади розробляє й узгоджує програму перевірки.
II	Дослідна стадія контрольно-ревізійного процесу	Дослідження проводиться ревізійною бригадою чи окремим ревізором безпосередньо на об'єкті контролю. Складається ця стадія з двох етапів – переддослідного і дослідного.
III	Узагальнення результатів	Зміст даної стадії контролю полягає в систематизації виявлених недоліків та порушень у діяльності підконтрольного підприємства. При цьому встановлені недоліки групують, оформляють результати проміжного контролю, складають аналітичні таблиці, узагальнюють результати в акті ревізії.
IV	Реалізація результатів	Завершальним етапом контрольно-ревізійного процесу є реалізація результатів контролю. Ревізійна бригада разом із керівництвом підприємства обговорює результати контролю в трудовому колективі. Це дає змогу об'єктивно визначити причини недоліків у діяльності підприємства та розробити проект профілактичних заходів щодо запобігання порушенням.

Завдання та принципи проведення контролюючих заходів на рис. 2.

Рис. 2. Завдання і принципи контролю

Контроль є однією із функцій управління господарською діяльністю установи. Одним із його вирішальних завдань є надання інформації про діяльність установи для прийняття ефективних управлінських рішень, що можливе лише за раціональної його організації [1].

Завдання контролю операцій з нарахування та перерахування страхових внесків:

- перевірка правильності нарахування та перерахування страхових внесків;
- достовірність відображення операцій з нарахування та перерахування страхових внесків в системі бухгалтерського обліку та звітності (фінансовій, статистичній, управлінській);
- оформлення первинних документів, облікових реєстрів та Головної книги з дотриманням законодавчо встановлених вимог;
- відповідність нарахованих і фактично сплачених внесків нормам чинного законодавства та іншим нормативним документам;
- додержання термінів сплати внесків, задекларованим в розпорядчих документах підприємства [9].

В ході проведення ревізії члени ревізійної комісії керуються відповідною нормативною базою яка регулює нарахування та сплату ЄСВ, та проведення контролюючих заходів, своєчасна сплата та надходження до бюджету внесків безпосередньо впливає на фінансово-економічну безпеку підприємств та організацій [10].

На сьогодні, законодавці розширили умови та перелік категорій фізичних осіб, які мають право добровільно брати участь у пенсійному страхуванні. Відтепер договір про добровільну участь у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування, а саме пенсійному страхуванні, зможуть укладати особи, які досягли 16-річного віку та не належать до «обов'язкових» платників єдиного внеску [6], а також таким правом наділили:

- іноземців та осіб без громадянства, які постійно проживають або працюють в Україні;
- громадян України, які працюють або постійно проживають за межами України, якщо інше не встановлено

міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано ВР України.

Крім того, для призначення пенсії за віком потрібно мати мінімум 15 років страхового стажу, а для призначення мінімального розміру такої пенсії чоловікам потрібно мати 35 років стажу, жінкам - 30 років. Щодо закордонних роботодавців (у тому числі міжнародних компаній) вони можуть укласти з ПФУ договори про добровільне страхування на користь громадян України, які працюють на закордонних підприємствах. Проте, це стосується лише страхування на випадок безробіття та пенсійного страхування [6].

Сплата єдиного соціального внеску здійснюється у безготівковій формі лише в національній валюті на рахунки, спеціально відкриті ПФУ в органах Державної казначейської служби України. Платники єдиного соціального внеску зобов'язані сплачувати єдиний соціальний внесок, нарахований за відповідний базовий звітний період, не пізніше 20 числа місяця, наступного за базовим звітним періодом. Платники, які не мають банківського рахунку, сплачують внесок шляхом готівкових розрахунків через банки чи відділення зв'язку.

Нарахування та утримання із зарплат працівників потрібно сплатити в день отримання авансу або зарплати. Якщо вони все ще не виплачені, то внесок сплачується не пізніше 20 числа наступного місяця. Перевірте, щоб 20 число не співпало з вихідним або святковим днем (дивіться сторінку Робочі дні – 2018 р.). Також, згідно трудового законодавства, якщо строк виплати авансу чи зарплати випадає на вихідний чи святковий день, то зарплату треба виплатити в попередній робочий день.

Підприємці на загальній системі тепер сплачують єдиний внесок за попередній рік до 10 лютого 2018 року, за 2017 рік - до 10 лютого 2018 р. Підприємці на єдиному податку сплачують внесок за кожний квартал до 20 числа наступного місяця, тобто до 20 січня за 4 квартал 2017 р та поквартально за 2018 рік : до 20 квітня, 20 липня, 20 жовтня та 20 січня 2018 р відповідно (тобто останній день - 19 число). Особи, що забезпечують себе самостійно працею, сплачують внесок до 01 травня 2018 року за 2017 рік.

Накладає штрафні санкції за ухилення від взяття на облік, несплату, неповну сплату єдиного соціального внеску та неподання звітності також ПФУ. Види і розміри штрафних санкцій, які застосовуються до платників єдиного соціального внеску наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Штрафні санкції, які застосовуються до платника єдиного внеску [8]

ВИД ПОРУШЕННЯ	РОЗМІР ШТРАФУ
Закон про ЄСВ	
Ухилення від взяття на облік або несвочасне подання заяви про взяття на облік платниками єдиного внеску, на яких не поширюється дія закону про держреєстрацію	10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (170 грн., дивіться Неоподатковуваний мінімум)
Несплата (неперерахування) або несвочасна сплата (несвочасне перерахування) єдиного внеску	20% своєчасно не сплачених сум. На суму недоїмки нараховується пеня із розрахунку 0,1% суми недоплати за кожний день прострочення платежу (було 10% до 01.01.2015)
донарахування органом доходів і зборів або платником своєчасно не нарахованого єдиного внеску	10% такої суми за кожний повний або неповний звітний період, за який її донараховане, але не більш як 50% суми донарахованого єдиного внеску (було 10% до 01.01.2015)
Неналежне ведення бухгалтерської документації, на підставі якої нараховується єдиний внесок	від 8 до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів Громадян (від 136 до 255 грн.)
Несплата, неповна сплата або несвочасна сплата суми єдиного внеску одночасно з видачею сум виплат, на які нараховується єдиний внесок (авансових платежів)	10% таких несплачених або несвоєчасно сплачених сум
Неподання, несвочасне подання, подання не за встановленою формою звітності (з 01.01.2015р)	10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за кожне таке порушення 60 неоподатковуваних мінімумів за повторне порушення (протягом року)
Порушення порядку нарахування єдиного внеску, неподання, несвочасне подання, подання не за встановленою формою звітності щодо єдиного внеску або подання недостовірних відомостей, що	від 20 до 30 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 340 до 510 грн.)

використовуються в Державному реєстрі загальнообов'язкового державного соціального страхування, іншої звітності, та відомостей, передбачених законом про ЄСВ	
Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне із правопорушень	від 30 до 40 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 510 до 680 грн.)
Несплата або несвоєчасна сплата єдиного внеску, у тому числі авансових платежів, у сумі, що не перевищує 300 Неоподатковуваних мінімумів (див. Неоподатковуваний мінімум) доходів громадян	від 25 до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 425 до 850 грн.)
Несплата або несвоєчасна сплата єдиного внеску, у тому числі авансових платежів, у сумі більше 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян	від 50 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 850 до 1700 грн.)
за повторне за рік вчинення таких дій	від 100 до 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 1700 до 5100 грн.)

Кримінальна відповідальність за ухилення від сплати єдиного внеску наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Кримінальна відповідальність за ухилення від сплати єдиного внеску [7]

Кримінальний кодекс	
А	Б
Умисне ухилення від сплати єдиного внеску, вчинену службовою особою підприємства, установи, організації незалежно від форми власності або особою, яка здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи, чи будь-якою іншою особою, яка зобов'язана його сплачувати, якщо таке діяння призвело до фактичного ненадходження коштів у значних розмірах	від 500 до 1500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 850 до 22 500 грн.) або позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років
Ті самі діяння, вчинені за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони призвели до фактичного ненадходження	від 1500 до 3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням

коштів у великих розмірах	права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років (від 22 500 до 51 000 грн.)
Вищезазначені діяння, вчинені особою, раніше судимою за ухилення від сплати єдиного внеску, або	від 10 000 до 25 000 неоподатковуваних мінімумів доходів
якщо вони призвели до фактичного ненадходження коштів в особливо великих розмірах	громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією майна (від 170 000 до 425 000 грн.)
Особа, яка вперше вчинила діяння, передбачені частинами першою або другою ст. 212і Кримінального кодексу, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона до притягнення до кримінальної відповідальності сплатила єдиний внесок, а також відшкодувала шкоду (штрафні санкції, пеня)	

Ми з'ясували, що за порушення у сфері нарахування, обчислення та сплати ЄСВ передбачено три види юридичної відповідальності. І якщо перша з них - фінансова, яку ми вже встигли розглянути, підлягає застосуванню виключно до відповідних платників ЄСВ, то інші дві - адміністративна та кримінальна - можуть застосовуватися до їхніх посадових осіб.

Згідно з ч. 1 ст. 26 Закону про ЄСВ посадові особи платників ЄСВ несуть адміністративна відповідальність за:

1) порушення порядку нарахування, обчислення та строків сплати ЄСВ;

2) неподання, несвоєчасне подання, подання не за встановленою формою звітності щодо ЄСВ;

3) подання недостовірних відомостей, що використовуються у Державному реєстрі, інших відомостей, передбачених Законом про ЄСВ [4].

Відповідно до статті 165-1 КпАП за перелічені вище порушення на посадових осіб підприємства накладатимуть штраф у розмірі від 20 до 30 н. м. д. г. (від 340 грн до 510 грн). Повторне за рік (після накладення відповідного адміністративні стягнення) вчинення таких дій призведе до штрафу в розмірі від 30 до 40 н. м. д. г. (від 510 грн до 680 грн). Адміністративний штраф можуть накласти і за перешкоджання уповноваженим

особам ПФУ в проведенні перевірок, пов'язаних із нарахуванням, обчисленням та сплатою ЄСВ, а також вчинення дій, що перешкоджають уповноваженим особам ПФУ в проведенні перевірок щодо використання страхових коштів (стаття 188-23 КпАП). Його накладатимуть на винних посадових осіб у розмірі від 8 до 15 н. м. д. г. (від 136 грн до 255 грн). За таке порушення, вчинене повторно протягом року (після накладення адміністративні стягнення), штраф становитиме від 10 до 20 н. м. д. г. (від 170 грн до 340 грн) [8].

У вище перелічених випадках справи про адміністративні правопорушення розглядатиме територіальний орган ПФУ (ст. 244-2 КпАП). Від імені органів ПФУ розглядати такі справи мають право: голова правління ПФУ, його заступники, начальники головних управлінь в АРК, областях, м. Києві й Севастополі та їхні заступники, начальники управлінь у районах, містах, районах у містах та їхні заступники. Кримінальна відповідальність Кримінальну відповідальність за порушення у сфері нарахування, обчислення та сплати єдиного соціального внеску передбачено ст. 212-1 ККУ. Для кваліфікації злочину за показник н. м. д. г. беруть суму, що дорівнює звичайній податковій соціальній пільзі (п. 5 підрозділу 1 розділу XX «Перехідні положення» ПКУ). Проте для визначення суми штрафу беремо 17 грн [7, 8].

Звільнення від відповідальності: особа, яка вперше вчинила діяння, передбачене у п. 1 і 2, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона до притягнення до такої відповідальності сплатила ЄСВ, а також відшкодувала шкоду, завдану фондам загальнообов'язкового державного соціального страхування його несвоєчасною сплатою (штрафні санкції, пеня). Обов'язок проводити перевірки платників єдиного соціального внеску покладено на ПФУ та його територіальні органи. Згідно з пунктом 2 частини 1 статті 13 Закону № 2464 планові перевірки платників єдиного соціального внеску щодо правильності нарахування та сплати єдиного соціального внеску ПФУ має право проводити не частіше ніж один раз на календарний рік, а у випадках, передбачених законом, - ще й позапланові перевірки. Варто зауважити, що сам порядок проведення перевірок ще має бути затверджено Кабінетом

Міністрів України.

Правильна організація контролю в установі є найсуттєвішою умовою ефективного управління, що в свою чергу впливає на його розвиток, оскільки контроль є своєрідним фільтром, який проявляється через зворотний зв'язок, і, в першу чергу, забезпечує можливість прийняття ефективних управлінських рішень.

Отже, метою контролю за розрахунками із загальнообов'язкового державного соціального страхування є забезпечення достовірності облікових даних в процесі нарахування, відображення та перерахування страхових внесків. Таким чином контроль буде сприяти подальшому розвитку економічної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Бутинець Ф. Ф. Контроль і ревізія : [підручник] / Бутинець Ф. Ф., Виговська Н. Г., Малюга Н. М., Петренко Н. І. ; за редакцією проф. Ф. Ф. Бутинця ; 3-тє вид., доп. і перероб. – Житомир : ПП «Рута», 2002. – 544 с.

2. Дікань Л. В. Контроль в бюджетних установах : навчально–методичний посібник [для сам. вивч. диск. : для студентів вищих навчальних закладів] / Дікань Л. В., Щербаков О. І., Ольховський Ю. А. – Харків : Інжек, 2007. – 208 с.

3. Закон України «Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні» № 2940 –ХІІ від 26 січ. 1993 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» № 2464 від 08 лип. 2010 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

4. Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» № 2939-12 від 28 груд. 2015 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

5. Кодекс законів про працю України № 322 – VIII від 10 груд. 1971 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

6. Кримінальний кодекс України, Відомості Верховної Ради України № 2341-III від 5 квіт. 2001 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

7. Кодекс України про адміністративні правопорушення № 8073 – Х від 07 груд. 1984 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

8. Пилипенко К. А. Сплата ЄСВ – обов'язки і відповідальність / К. А. Пилипенко, О. О. Фролова // Збірник наукових праць за результатами наукової роботи факультету обліку та фінансів, випуск 16, 2016 р. – Полтава : ПДАА, 2016. – С. 203 – 208.

9. Стефанюк І. Метод і форма державного фінансового контролю: сутність і методологічні відмінності / І. Стефанюк // Фінансовий контроль. – 2010. – № 3. – С. 24 – 28.